

Redaktionelt forord

Temnummer: Som mor så datter: social mobilitet i Danmark

Birthe er vokset op på en gård i Thy med sine tre søskende. Hendes forældre havde gået syv år i skole, og da hun var 12 døde hendes far efter mange års sygdom. Kort tid efter var hendes mor ude for en alvorlig ulykke, som gjorde hende uarbejdsdygtig. Det lå ikke i kortene, at Birthe skulle læse på universitet og siden tage en ph.d. At tage det skridt blev en indgang til en verden så fjernt fra det, hun var vokset op med, hvor biblen stod ret alene i bogreolen, hendes sprog var en jysk dialekt, hvor stolen var ”æ stool”, pengene var små, og kulturelle oplevelser ikke inkluderede museums- og teaterbesøg.

Både begrænsede økonomiske muligheder samt anden kulturel baggrund gør den sociale mobilitet vanskelig, selv i et land som Danmark. Ud over at have sparsom økonomisk støtte hjemmefra er fravær af den samme kulturelle referenceramme, det at vokse op med et andet sprog og derfor ikke kende og benytte elegante sproglige finesser, en solid hæmsko. Med den franske forfatter Edouard Louis' ord: ”Mangel på rigdom er mindre ydmygende end mangel på kultur.” Man kender ikke koderne, føler ikke, at man passer ind og bliver usikker.

Dette nummer af Samfundsøkonomen handler om social mobilitet. Vi vil belyse, hvilke facetter den har, både de økonomiske og dem, der rækker ud over det, men som vi vil se, er relaterede, såsom uddannelse, kriminalitet og sundhed. Vi vil undersøge, hvor stor den sociale mobilitet er, og hvordan den har ændret sig over tid.

Lars Andersen fra Arbejderbevægelsens Erhvervsråd belyser i artiklen *Afstandene mellem danskerne vokser* udviklingen i ulighed i Danmark. Det beskrives, at indkomstuligheden er steget, og at danskerne i stigende grad bor og lever opdelt, således at vi i stigende grad omgiver os med andre, der ligner os selv.

Dorthe Bleses fra Aarhus universitet gennemgår i artiklen *Tidlige indsatser kan øge (alle) børns læring* forskning, som peger på en betydelig social slagside i læring tidligt i barndommen, og at kvaliteten i dagtilbuddene betyder, at dagtilbuddene ikke formår at løfte alle børn. Et lodtrækningsforsøg viser, at hvis kvaliteten af læringsmiljøet øges, vil det løfte alle børn.

Meltem Daysal og Mircea Trandafir fra Københavns Universitet og Rockwool Fondens Forskningsenhed undersøger i deres artikel: *Medical Treatments and Social Mobility* relationen mellem sundhed og socioøkonomiske faktorer. Helt

konkret viser de, at et barns sygdom påvirker de øvrige familiemedlemmer, såsom forældres arbejdsudbud, helbred og søskendes uddannelse.

Rune Lesner fra VIVE gennemgår i artiklen *Konsekvenser af fattigdom* forskning fra 2018, som viser, at blot ét års fattigdom i løbet af barndommen har betydning langt ind i voksenlivet. Det gælder bl.a., når der måles på uddannelse, beskæftigelse og indkomst.

Anne Sofie Anker fra Rockwool fondens forskningsenhed gennemgår i artiklen *Falder æblet langt fra stammen? Status på den intergenerationale transmission i kriminalitet* den nyeste forskning om betydningen af forældrebaggrund for risikoen for kriminalitet. I artiklen er der særligt fokus på sammenhængen mellem forældres kriminalitet og børns kriminalitet.

I artiklen *Storbyernes boligmarked præges i højere grad af social arv* beskriver *Sune Caspersen* fra Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, hvordan forældre køb af ejerlejligheder giver formuende forældre mulighed for at overføre økonomiske midler til sine børn. Artiklen viser, at det primært er de 10 procent rigeste, som benytter sig af denne mulighed, og at det hermed med til at øge uligheden. Derudover udfordrer forældre køb især lavindkomstgruppers mulighed for at bo i byerne.

Et centralt tema, når man taler social mobilitet, er uddannelse. Derfor beskæftiger de sidste fire artikler sig også med dette tema. I artiklerne behandles betydningen af SU, optagesystemet til uddannelse og modtagere af offentlige udgifter til uddannelse.

Jens-Peter Thomsen og *Stefan Andrade* fra VIVE analyserer i artiklen *Uddannelse og ulighed i Danmark 1991-2020*, hvordan uddannelsesmobilitet har ændret sig siden 1991 og frem til i dag. Artiklen viser, at udviklingen i uddannelsesmobiliteten afhænger af, hvordan begrebet er defineret og målt. Analyserne af data viser, at uddannelseschancen for børn af de lavest uddannede er steget en smule, men samtidig er uddannelsesmobiliteten stagneret.

Artiklen *Social arv og offentlige udgifter til uddannelse* af *Rasmus Landersø* fra Rockwool fondens forskningsenhed viser, at det primært er børn med veludannede forældre, der nyder godt af det danske uddannelsessystems muligheder. Den viser tillige, at sammenhængen mellem disponibel indkomst og forældres uddannelse er næsten fordoblet gennem den betragtede periode.

I artiklen *Hvad er konsekvenserne af reduceret uddannelsesstøtte og omlægning til lån?* af *Jacob Nielsen Arendt* fra Rockwool fondens forskningsenhed gennemgås to danske studier, der undersøger om SU-ordningen øger den sociale mobilitet og får flere i uddannelse. Han vurderer, at der vil være risiko for, at en reduktion af SU-ordningen reducerer andelen af unge med en uddannelse og mindsker den sociale mobilitet, og at omlægning til lån ikke kan afbøde disse effekter.

Mikkel Høst Gandil fra Universitetet i Oslo undersøger i artiklen *Social mobilitet i optagelse til videregående uddannelser*, hvordan optage systemet påvirker den sociale mobilitet. I artiklen vises først, hvordan optagelse på et studie påvirker optaget på de øvrige studier. Dernæst laves beregninger på, hvad det vil betyde for social mobilitet, hvis kvote 2.-systemet blev afskaffet, eller man indførte positiv diskrimination for arbejderklassens børn.

God læselyst!

Emilie Agner Damm, Mette Ejrnæs og Birthe Larsen,
redaktører af temanummeret